

Nově předkládaná publikace *Farmaceutická technologie* si klade za cíl stát se základním učebním textem předmětu *Příprava léčiv* vyšších odborných škol zdravotnických pro obor diplomovaný farmaceutický asistent.

Knihu je psána jasně a stručně, rozsah látky není zbytečně rozebírán v detailech, a i proto si publikaci mohou směle zařadit do odborné knihovničky nejen **studenti**. Také již vystudovaní **farmaceutičtí asistenti a lékárníci** si mohou díky knize „osvěžit“ své již dříve nabyté vědomosti, **lékárníkům připravujícím se k atestaci z veřejného nebo nemocničního lékárenství** publikace může posloužit k zopakování základních poznatků v oboru *Technologie léčivých forem*.

Knihu *Farmaceutická technologie* autora Romana Věgha doporučuji nejen všem pracovníkům v lékárnách, ale i široké odborné veřejnosti se zájmem o technologii léků.

Mgr. Petra Kotalová

Publikace Bc. Romana Věgha, absolventa vzdělávacího oboru *Diplomovaný farmaceutický asistent na Vyšší odborné škole zdravotnické v Ostravě* je vhodným studijním materiálem pro studenty daného oboru a zájemce o farmacii. Autor předkládá ucelené informace z farmaceutické technologie, které doposud na knižním trhu chyběly.

Text vznikl v rámci absolventské práce studenta pod vedením paní Jany Folwarczné, specialistky v oboru lékárenství.

PhDr. Iva Pelikánová, R.S., R.N.A.

ředitelka

Střední zdravotnická škola

a Vyšší odborná škola zdravotnická, Ostrava

příspěvková organizace, Moravskoslezský kraj

*Děkuji pánu Bohu, že to stvořil
a mým pedagogům Janě Folwarczné,
Daně Jalůvkové
a Věře Vydrářové,
že mě to naučili.*

Bc. Roman Végh, DiS.

Obsah

Úvod	9
Definice ve farmaceutické technologii	11
Základní farmaceutické obory	11
Základní farmaceutické pojmy	11
Názvy léčiv – Terminologia remedii	12
Lékárna – Officina (Apotheca)	13
Odbornost farmaceutického asistenta	14
Český lékopis – Pharmacopoea bohemica	15
Definice a význam	15
Český lékopis 2009	15
Lékařský předpis – receptum	17
Definice	17
Recept jako zdravotnický dokument	17
Druhy lékařských předpisů	18
Způsob předepisování	19
Údaje uváděné na receptu	19
Údaje uváděné na žádance	21
Doba platnosti lékařských předpisů	21
Výpis z receptu	21
Forma receptu magistraliter (IPLP)	22
Forma receptu registrovaných léčivých přípravků (RLP)	24
Receptura a defektura	26
Receptura	26
Defektura	29
Základní farmaceutické operace	32
Vážení	32
Měření objemu	33
Příprava roztoků – rozpouštění	35
Rozdrobování a práškování	36
Sítová analýza	37
Mísení	39
Teplotní stupnice, zahřívání a ochlazování	41
Filtrace	43
Dekantace	44

Systematika léčivých přípravků	45
Třídění lékových forem podle aplikace	45
Léčivé přípravky s homogenní strukturou	47
Solutiones – roztoky	47
Hydrofilní rozpouštědla	47
Hydrofobní rozpouštědla.....	50
Sirupi – sirupy	53
Aquae aromaticae – aromatické vody ČsL 4	55
Guttae perorales – perorální kapky	55
Spiritus medicati – léčivé lihy ČsL 4	56
Olea medicata – léčivé oleje ČsL 4	57
Indiferentní rostlinné oleje	57
Olej živočišného původu.....	59
Sapones medicati – léčivá mýdla ČsL 4	60
Ocularia (syn. <i>Ophthalmica</i>, <i>Collyria</i> ČsL 4) – Oční přípravky	62
Nasalia – nosní přípravky	64
Auricularia – ušní přípravky	65
Léčivé přípravky s mikroheterogenní strukturou	67
Tekuté koloidní disperze – koloidy	67
Mucilagines – slizy ČsL 4	69
Přípravky získané extrakčními metodami	70
Extrakční metody macerační.....	71
Extrakční metody perkolační	72
Infusa, Decocta – nálevy, odvary ČsL 4	73
Extracta – Extrakty.....	75
Tincturae – Tinktury.....	77
Léčivé přípravky s heterogenní strukturou	80
Suspensiones – suspenze	80
Emulsiones – emulze	82
Linimenta – mazání ČsL 4	88
Plasticky deformovatelné léčivé přípravky	89
Unguenta – masti	89
Lipofilní masťové základy	90
Uhlovodíkové oleomasťové základy	90
Tuky a oleje	91
Vosky.....	93
Emulgující oleomasťové základy	95
Hydrofilní masťové základy.....	101

Cremores – krémy	106
Oleocremores – Oleokrémy	106
Pravé oleokrémy	107
Nepravé oleokrémy	109
Hydrocremores – Hydrokrémy	110
Gelata – gely	114
Hydrogely	114
Oleogely	118
Pastae – pasty	119
Pulveres – prášky	121
Pulveres perorales – perorální prášky	121
Pulveres simplices – jednoduché prášky	123
Pulveres compositi – složené prášky	123
Pulveres triturtati – triturované prášky	124
Oleosacchara – siličné cukry	125
Granula (syn. <i>Pulveres granulati</i>) – granule (syn. <i>Zrněné prášky</i>)	125
Granula effervescentia (syn. <i>Pulveres granulati effervescentes</i>) – Šumivé granule (syn. <i>Šumivé zrněné prášky</i>)	127
Pulveres adpersorii (syn. <i>Pulveres ad usum dermicum</i>) – zásypy	128
Léčivé přípravky dávkované	130
Capsulae gelatinosae – želatinové tobolky	130
Capsulae durae (syn. <i>Capsulae gelatinosae durae</i>) – tvrdé tobolky	132
Capsulae molles (syn. <i>Capsulae gelatinosae molles</i>) – Měkké tobolky	134
Rectalia – rektální přípravky	136
Suppositoria – čípky	136
Vaginalia – vaginální přípravky	143
Globuli vaginales – vaginální kuličky (syn. Poševní kuličky)	143
Závěr	146
Seznam tabulek	147
Zdroje obrázků	147
Bibliografické zdroje	148
Přílohy	150
Přehled recepturních zkratk	152
Latinské číslovky	165
Vzor receptu	167
Elaborační karta	168
Reverzní osmóza	169

Antioxidační látky	170
Antimikrobiální látky	172
Melaminové třenky	175
Vorvaň tuponosý	175
Mayerovo zkoumadlo (reagens)	176
Soxhletův extraktor	177
Stroj pro fluidní granulaci	178
Výroba capsulae molles	178
Tabulka capsulae gelatinosae	179
Strojek na plnění tobolek	179
Forma na čípky	180
Forma na globule	180
Seznam léčivých přípravků	181
Doporučené doby použitelnosti léčivých přípravků připravovaných v lékárně	223
Rejstřík	227
Curriculum vitae	232
Bc. Roman VÉGH, DiS. (*1986).....	232

Úvod

Farmaceutická technologie prošla v uplynulých desetiletích vývojem, který byl dán rozvojem metodologie přípravy léčiv, instrumentálních metod, přístrojového vybavení, komerční dostupností mnoha základních sloučenin, praktických aplikací a v neposlední řadě i rozvojem výpočetní techniky.

Výuka farmaceutické technologie na farmaceutických fakultách a přípravy léčiv (dříve galenické farmacie) na středních a vyšších odborných školách zdravotnických již léta naráží na podstatný problém, kterým je naprostá absence kvalitní učebnice. Česká literatura o základech farmaceutické technologie není příliš rozsáhlá a mezi klasické a dnes již obsahově zastaralé příručky učebnicového charakteru lze zařadit knihu *Technologie lékových forem* (J. Zemanová, Avicenum – zdravotnické nakladatelství, Praha 1976), která byla později přepracována a obsahově doplněna na knihu *Příprava léků* (J. Zemanová a kol., Avicenum – zdravotnické nakladatelství, Praha 1987). Od té doby nebyla vydána žádná učebnice farmaceutické technologie pro střední a vyšší odborné farmaceutické vzdělání. Odlišný stav je na poli vysokoškolského studia od roku 1997, kdy byla vydána kniha *Technologie léků* (P. Komárek, M. Rabišková et al., Galén, Praha 1997). Dnes je již na trhu 3. přepracované a doplněné vydání této knihy, která je koncipována především jako vysokoškolská učebnice. Nejnovější publikací, která se však zabývá pouze dermatologickou magistraliter recepturou, je kniha *Magistraliter receptura v dermatologii* (Z. Sklenář et al., Galén, Praha 2009), která je především určena praktikujícím dermatologům a lékárníkům.

Předložená práce „*Farmaceutická technologie*“ je koncipovaná jako učební text pro výuku předmětu Příprava léčiv studijního oboru Diplomovaný farmaceutický asistent a měla by do jisté míry zacetit nedostatek primární studijní literatury farmaceutické technologie pro střední a vyšší odborné studium a studentům dát podklad pro úspěšné zvládnutí předmětu.

Učební text poskytuje informace z oboru farmaceutické technologie a jeho vnitřní uspořádání jednotlivých kapitol je členěno podle osvědčených didaktických postupů. V úvodních kapitolách jsou definovány základní pojmy a český lékopis. Stěžejním oddílem je kapitola pojednávající o lékařském předpisu, která obsahuje veškeré informace pro jeho sestavení a následně správné interpretování pro samotnou přípravu léčivého přípravku. Další kapitola se zabývá recepturou a defekturou, na kterou navazuje kapitola o základních farmaceutických operacích. Systematika léčivých přípravků ukončuje obecně teoretický oddíl. V rámci koncepce je v následujících čtyřech kapitolách systematicky a moderním způsobem uvedena teorie přípravy jednotlivých lékových forem, u kterých jsem se snažil zachovat jednotnou strukturu podle následujícího postupu: definice a význam lékové formy, účinné a pomocné látky, příprava, popis a vlastnosti, uchovávání a vydávání. Oficinální přípravky dle ČL 2009 a ČsL 4 a neoficinální přípravky připravované většinou podle *Praescriptiones pharmaceuticae* P.P. (1972) a *Praescriptiones magistrales* (4. vydání 1976 a 5. vydání 1994), nejsou-li to regionální specifika, jsou uvedeny v příloze z důvodu celistvosti a přehlednosti. V příloze jsou dále obsaženy doplňující informace k textu.

Učební text svým rozsahem značně přesahuje přednášenou látku dle učebního plánu, je tedy na vyučujícím, které informace bude považovat za nezbytné pro praxi absolventa a které zahrne do výuky.

Věřím, že tento učební text bude dobrou pomůckou nejen pro studenty, kterým jako budoucím farmaceutickým asistentům usnadní osvojit si dostatečné teoretické vědomosti a poznatky potřebné pro jejich praktickou činnost, ale také pro lékaře, lékárníky, farmaceuty a chemiky, kteří se zajímají o tak rozsáhlý obor, jakým je farmaceutická technologie.

Ostrava, duben 2010

Roman Végh